

Med de mina befinner jag mig som förr, tätt omhvärfd af bekymmer,
men G⟨ud⟩ V⟨are⟩ L⟨of⟩ ännu vid oförändradt mod.

Med broderlig tillgifvenhet

Snellman,

För Riddarens skuld måste jag slå kuvert.

106 OM HUMANITETENS BETYDELSE

HUB, JVS handskriftssamling

10

M⟨ina⟩ D⟨amer⟩. M⟨ina⟩ H⟨erra⟩r. Ett stilla lif, en stilla död, det är lyckligtvis millioners lott. Den är plantans, den är blomsterverldens, hvars åskådande derföre är den stilla betraktaren så kärt, och sprider lugnet äfven öfver den själ, der oron herrskat. ||Den är flertalets bland människor och äfven samlifvet med dessa »stilla i bandena» skänker frid och förtröstan.|| Ett sådant lif, en sådan död var också den tondiktarens, i hvars namn denna sammankomst blifvit anordnad, till en vänlig åtanke af, hvad hans genius verkat för fosterländsk bildning. Icke såsom skulle icke äfven han pröfvat mänskliga lifvets mödor och bekymmer. Han hade i bokstaflig mening uthärdat mången storm, då han i sin ungdom var fästad vid sjömannens yrke. Och under sina senaste år förmådde han endast genom ansträngning af alla sina krafter afvärja, hvad lifvet för en kärleksfull make och fader eger bittrast. Men med manligt mod och stilla själ bar han dessa skiftande öden; med lugn förtröstan gick han också döden till möte. Rättänkande, fridfull, deltagande för medmänniskor, fosterlandsälskande och varm för allt ädelt och upphöjdt i lifvet, gick han hädan, utan att hafva haft någon ovän, men efterlemnande tillgifna och vänner i alla dem, som lärt känna honom, hans rena sinnelag och hans fläckfria vandel.

20

30

Det finnes väl ingen sångens vän i denna ärade krets, som icke oftare njutit af dess behag vid de toner, Fredrik August Ehrström diktat. I dessa toner klingade vår store skalds tidigaste sånger, med dem flögo de från dal till dal kring fosterlandet. Enkla, flärdfria, lugna, men dock till hjertat trängande lämpa sig melodierna till sjelfva sångernas allmänna karakter, såsom de på andra sidan äro uttryck af tonsättarens eget inre. Toner af annan art, kraftfullt brusande eller romantiskt svärmande, kunde han icke frammana. Hans voro hjertats utgjutelser, icke den blixande fantasins eller den fulländade konstens. Och likväl äro dessa utgjutelser icke pjåkigt sentimentala; utan det råder i dem en resignation, ett lugn, som karakteriserar alla produkter af inhemsk konst, och som var lika karakteristiskt för den hädangångnes personlighet. Hvar och en, som känner några genuint Finska folksångsmelodier, måste i Ehrströms kompositioner finna en anklang af dessa. Andan, rytmen, de enkla tonfallen, deras vanligen inskränkta omfång på tonskalan gör båda beslägtade. Med riktig urskiljning fästade derföre Ehrström sina melodier vid en inhemsk skalds dikter. Lyckan unnade honom att fästa dem vid Runebergs. ||Det vittnar i sin mon om tonsättarens förtjenst, att hans melodier tillsammans med sådane ord lefvat på allas läppar. En gång skola dessa för oss bekanta, kära toner, hvilkas återljud ännu värmer hvarje här närvarandes känsla, äfven de förklinga och med dem kanske Ehrströms minne. Oss hans närmaste efterlevande tillhör det att egna honom en tacksam åtanke.||

40

50

Men det är lika lofligt som nyttigt, att människan från det enskilda

höjer sig till betraktelse af det allmänna. Det är också det skönaste sätt, att hedra en aflidens minne, om man vid åtanken af hans lif och verksamhet ledes att sträcka sin blick utöfver de enskilda förhållandenas krets till det allmänt menskliga och dess intressen. Jag ber då att vid detta tillfälle få tillägga några ord

Om Humanitetens betydelse.

10 Kanske finner någon detta val af ämne opåkalladt af tillfället. Att en man bland oss lefvat, som diktat ett antal vackra melodier, synes icke gifva en tillräcklig anledning till en sådan öfvergång. — Men att han i sina inskränkta lefnadsförhållanden känt sig kallad, att skapa något för det allmänna, att vara verksam för skön konst, d. ä. i bildningens intresse, detta ger redan en anledning att välja det anförda ämnet. Att det ringa, han frambragt, näst folksångsmelodiernas dock är det första i denna konstart, som ur inhemsk grund uppskjutit, ger häröfver en ytterligare förklaring. Jag kan otvunget tillägga, att sjelfva denna sammankomst vittnar om det ringas högre betydelse för den inhemska bildningen och dess sammanhang med andra företeelser, som ådaga-

20 lagt ett nyvaknadt lif hos denna bildning. Så flyktigt som möjligt bör jag deremot tyda på det vittnesbörd särskilda omständigheter vid detta tillfälle gifva, att Ehrströms personlighet varit tilldragande för flera än en af dem, hvilka i detta land sträfvat att gifva bildningen en offentlig röst. Förklaringen häröfver är: Ehrström ägde icke stor lärdom, icke omfattande insigter; men han ägde en skön human bildning, framträdande i varmt deltagande för — det allmänna, det allmänt menskliga. Och det är om ett sådant deltagande, jag utbett mig att få yttra några ord.

30 Ordet *Humanitet* är, såsom bekant, lånadt från Romarspråket och betyder »mensklighet», såsom ||sammanfattningen af menskliga egenskaper. Senare hade det äfven betydelsen af mensklig bildning, menskligt sinnelag, vänligt beteende, artighet.||

I sjelfva verket har det sin goda grund, att vi lånat från Romarena hellre än från Grekerna, deras och jemte dem våra lärare, ett namn för, hvad vi förstå med sann mensklig bildning.

40 Grekerne gälla för den förkristna tidens mest bildade folk; och vi hvarken böra eller kunnan göra dem detta namn stridigt. Hos intet annat folk var den rådande bildningen så allmänt spridd. Intet annat folk hade att framvisa något lika utmärkt i vetenskap, litteratur och konst. Ja det måste erkänna, att i vissa arter af skön konst FornGrekerna ännu stå oupphunna. Deras samhällslif var uteslutande politiskt; de bildade sig, att tjena staten mot yttre fiender, i rådslag och i handling. Afskildt härifrån stod deras sträfvande till en allmän mensklig bildning. Det gällde personen som sådan. Hvarje individ skulle förvärfva sig en öfvertygelse om tingens allmänna ordning och om människans bestämmelse, som gaf själ och sinne ett skönt jemnmått och handlingen hållning, på samma sätt, som han borde utbilda sin kropp till skön form och väl afvägda rörelser. Denna bildning gaf sinne

50 för det sköna och frambragte i poesi, i bildhuggeri, i byggnadskonst mästarverk, hvilkas njutning i sin tur ytterligare höjde densamma, och hvilka senaste efterverld skall beundra.

Men i Grekernas samhällslif saknades familjelifvet. Qvinnan stod utanför den bildning, hvarom nyss talades; hon måste för att ega del i densamma träda ut ur familjen, glömma sin sanna bestämmelse. Der

saknades vidare det inskränkta inre samhällslifvet uti staten, det medborgerliga lifvet inom kommunen, staden, orten, församlingen. Der saknades slutligen, hvad intet folk i hedendomen kunde ega, allmän människokärlek och den bildning, denna förutsätter. Grekernas slafvar voro rättslösa; och alla fremlingar voro ringa aktade barbarer. Humanitet ||»menschlighet»|| kan därför icke vara det egentliga ordet för den fornGrekiska bildningen.

Ehuru den Romerska bildningen i vetenskap och konst var den Grekiska underlägsen, bör dock humaniteten anses hafva genom densamma gjort ett framsteg. Ty familjelifvet hade hos Romarena vunnit ett högre erkännande. Qvinnan, som hos Grekerna åtnjutit anseende i den mon, hon visade mannens dygder, ärades hos Romarena redan blott och bart som husmoder och qvinna. Likaså utbildades hos Romarena det medborgerliga samhällslifvet till en högre betydelse och frihet; och det system af lagar, som hos dem tryggade familjens och medborgarens rätt, har gått i arf till Europas nuvarande mest bildade nationer. Slutligen medförde Romerska världsväldet en lifligare beröring mellan de skilda folken och större tolerans i hänseende till fremmande nationaliteter. Romarene sjelfve visade aktning för de kufvade folkens gudar, lagar och seder. Dessa framsteg förklara för oss den högre betydelse af allmän mensklig bildning, allmänt menskligt sinnelag, som ordet humanitet egde åtminstone för de ädlaste och mest bildade bland Romarena.

Slafveriet qvarstod dock äfven hos dem i all dess hårdhet. Endast de frigifnes efterhand stora antal vittnade här om enskildas framskridande i humanitet framom lagen och allmänna andan.

Att sålunda menskliga bildningen före Kristendomen gått i någon mon framåt i Kristendomens egen anda, försvagar icke erkännandet, att Christi lära pånyttfödde menskligheten. Att äfven det ädla, som i de gamles kultur fanns, icke förmådde upprätthålla denna kultur, utan att Romareverlden redan före Kristendomens uppträdande förföll djupt till det omenskliga, till inhumanitet – detta bevisar tvärtom, att menskligheten för sin fortgång hade behof af andra krafter, än dem fornverldens bildning förlänat henne,

Det är svårt att i få ord uttrycka, hvad Kristendomen skänkt menniskosläget ||för dess jorden||. Föreställningen om ett Högsta Väsende, såsom idealet af all fullkomlighet, till likhet med hvilket menniskan bör sträfva; läran om alla människors likhet inför Gud och om deras pligt, att älska hvarandra inbördes; Stiftarens exempel för dessa lärors efterföljd – detta utgör dock redan grunden för en helt ny verldsåsig och för en ny rigtning hos den menskliga bildningen.

Menniskolifvets vilkor kunna icke förändras. Menniskan födes i en familj, till gifna samhällsförhållanden, bland en bestämd nation. Hon är genom sin födelse bunden vid en gifven plats på jorden, vid en viss tidpunkt för mensklighetens utveckling. Men en ny verldsåsig kan ingjuta nytt lif i alla dessa gifna förhållanden, kan drifva dem till en ny utveckling och omskapa dem. ||Ty tillfälligheter godtyckliga gerningar kunna väl förändra det beståendes skick; men endast åsigterna, lärorna, grundsatserna reformera verlden, ega kraft att skapa något bestående nytt.||

Kristendomens tidigaste bekännare förefunno alla samhällsband i upplösning, öfvertygelserna förstörda och seden försvunnen. Misströstande om räddning på jorden, kallade de de betryckta till himlen. De vågade icke tro på det Godas seger; deras enda hopp var att fly från det

Onda. Deras uppeldade håg skulle föga åtnöjts med det bättre i det dåligas ställe; fullkomligheten hade trädt fram för deras blickar; och intet mindre än den kunde tillfredsställa dem. Att fly det jordiska, var att hinna fullkomligheten. Kärlek till medmänniskor var det, att leda dessa till samma lycka. Denna kärlek gick från entusiasm till fanatism, emedan intet annat värf återstod på jorden. Omvändelsen bedrefs med svärdet, och dess bestånd bevakades med bålets lågor. Omensklighet syntes vara frukten af humaniteten såsom troslära.

10 Emellertid bildade sig medeltidens riken enligt de inträngande nya folkens sed. Deras allmänna form, feodalväldet, kan föga påstås ega något, med Kristendomens läror gemensamt. Samhällsförhållandena i öfrigt ordnades efter Romersk lag. Till och med Muhameds bekännare öfvade inflytande på Riddarväsendets utbildning under det att kristendomen var Riddarens bekännelse. Den Romantiska poesin gick likaså upp ur folksången, förgudande qvinnan och tillbedjande qvinnlig skönhet i uppenbar strid mot första budet.

20 Kristendomen ordnade väl äfven sitt samhälle, kyrkan, Påfve- och Prestaväldet, men blott såsom en administration för himmeln. När detta välde förföll emedan det gjort sig sjelf, sitt bestånd och sin tillväxt, till ändamål, var Medeltidens årtusende till ända, utan att humaniteten i institutionerna och seden stod högre, än under den försvunna hedendomens skönaste tider. Humaniteten hade dock härunder vunnit grunden för en rikare framtid. Jag skulle våga uppfatta detta sålunda.

Medeltiden inpräglade Kristendomens läror i sinnena och ingaf människorna håg och kraft, att försöka verkliggöra dessa läror i samhällsordningen. Sträfvandet härtill har utgjort och utgör Nyare Tidens världshistoriska uppdrag.

30 Så hade medeltiden fostrat sin egen vetenskap i den Skolastiska teologin och inspirerade konsten till nya alster, hvilka i vissa konstarter nådde den högsta utveckling.

//Andakten:

Vet

K.

Sinnelag

Humanitet

40 Såsom nu Medeltidens vetenskap böjde sig under påfvens och kyrkomötenas beslut, och dess konst helt och hållet uppgick i hängifvenhet åt det himmelska, så bestod äfven det sinnelag, dess kristendom framkallade, i ödmjuk förtröstan och tillbedjan. Detta var tidens Humanitet. Såsom en hufvudlära i all religion, hvilken dock först i Kristendomen är som sådan uttalad innebär detta: att endast sinnets ödmjukande ger människan kraft att vara verksam för Försynens ändamål med människoslägtet.

Men sinnelaget ensamt är icke tillräckligt. Människokärlekens evangelium fordrar utöfning, och då människan finner den verklighet, hvori hon lefver, icke motsvara sinnelagets rigtning, måste hon sträfva att ombilda den yttre världen till öfverensstämmelse med sitt inre.

50 Att vid den Nyare tidens inträde, vid Reformationen, hvarken politiken var kristlig eller samhällslagarna öfverensstämmande med människokärlekens fordringar, eller familjelifvet och barnauppfostran egnad att åstadkomma en sådan öfverensstämmelse, behöfver ej nämnas. Ja familjen ansågs t. o. m. tillhöra det nödvändiga jordiska onda, som måste fördragas, ehuru det för människan vore en vinning, att undfly dess band. – Medgifvas bör väl, att den anda, som under Medeltiden lifvade sinnena, äfven utöfvade sitt inflytande på samhälls-

tillståndet. Så utrotades slafveriet i Europa, skolor och universiteter anlades, välgörenhetsanstalter uppstodo. Men den erkända samhällsförfattningen och lagen förblef, såsom sagdt, jemförelsevis oberörd af Kristendomens anda. I kyrkans författning låg den åter till grund, men andan hade vikit, emedan kyrkans ledare sökte qvarhålla folken vid ett sinnelag för himmeln, overksam för jorden.

När nu vid denna vändpunkt de Gamles vetenskap och litteratur åter spriddes i vestra Europa, var det med glad förvåning, man lärde känna ett verdsskick, som burit pregeln af en mera sann humanitet, än det kaotiska närvarande. Reformen måste blifva en sak för vetandet och öfvertygelsen, förrän den kunde verkliggöras i det yttre lifvet. Humanistisk bildning, betydde derföre nu desamma som kunskap om den klassiska forntiden, dess vetenskap, litteratur och konst. Och det förblef länge dervid i synnerhet i Tyskland och efter Tysklands exempel i den Skandinaviska Norden. ||Detta den klassiska forntidens studium befriade vetandet från kyrkans band. Men vetandet hårdnade sjelft i dess form, så att de studier, hvilka bort vara medel för en sann humanitets främjande, sjelfva sökte gälla för humanitet. Sålunda fick humaniteten ett hinder att bekämpa i den litterära pedantismen.

En ny reform i vetandets värld blef nödvändig.||

Naturvetenskaperna, i deras närvarande djup och utsträckning okända för de Gamle, hade undertiden ins. arbetat sig fram till ett sjelfständigt bestånd jemte den klassiska lärdomen. Nationallitteraturerna uppstodo och gjorde sjelfva den klassiska lärdomens populariserande möjligt. Folkskolan och den periodiska pressen fulländade denna nya reform; genom hvilken en human bildning, oberoende af de s. k. humanistiska studierna gjorde sig erkänd. denna den allmänna bildningens strid mot den litterära pedantismen är den senaste, som i vetandets värld föregått, och kan numera anses utkämpad.

Frukten af denna dubbla reform inom vetandets värld var:

1:o Att genom kunskapen om den klassiska forntiden hvars studium icke var religionssak, icke blott vetenskap och konst vunno en af kyrkan oberoende ställning, utan äfven jemte dem samhällslifvets alla förhållanden, lika som i denna forntid, erkändes för heliga nog, att fylla människans håg och utgöra föremål för hennes verksamhet. Men då hvarken forntidens samhällsförhållanden kunde återkallas eller, om detta varit möjligt, deras beundrare, de lärde, hade samhällets reformerande i sin makt; så stadnade allt vid insigt uti och beundran af forntidens vetenskap och samhällsskick.

2:o Att genom naturvetenskapens framsteg människosinnet frigjordes från fördomar, och att icke blott öfverhufvud en sjelfständig, för den nya tiden egendomlig vetenskap uppstod, utan att densamma, riktad genom de klassiska studierna, underkastade de bestående samhällsförhållandena sin pröfning, sålunda frigörande vetandet från förstelnandet i den fruktlösa klassiska formen

Scepticismen i England, upplysningsfilosofin i Frankrike, den djupare spekulationen i Tyskland voro uppenbarelsen af denna nya verldsåskådning och fullgjorde nyssnämnda pröfning, enhvar på sitt håll och på sitt vis. Pröfningens form och föremål var ännu abstrakt, gällde menskliga samfundslifvet och dess förhållanden i allmänhet. Men tillämpningen kunde icke uteblifva, då forskningens resultat ur lärosalarne och den vetenskapliga litteraturen öfvergingo i det allmänna vetandet.

Nationallitteraturerna förmedlade denna öfvergång, sjelfva frammanade af den rigtning att pröfva det bestående, menskliga forskningen tagit. För deras utbildande hafva nationerna gått tillbaka till sin äldsta forntid, till folksången och sagan. Med dem vexte nationaliteterna till ett förnyadt, strakare medvetande; och hvarje folk sträfvade att ur sitt eget inre utveckla sig, rådfrågade för samhällsreformerna, sin egen historia och ville i sin bildning igenkänna sin egen andas verk. Den nämnda filosofiska undersökningen öfver menskliga samfundstillståndet hade framkallat kosmopolitismen, kärleken för menskligheten i allmänhet och sträfvandet att reformera densamma. Det var då en tid, när humanitet betydde detsamma som kosmopolitisk bildning och sinnelag. Mot denna vidtsträfvande humanitet föranledde det nyvaknade nationalmedvetandet en helsosam motvigt, och patriotismen intog sitt välförtjenta rum i den humana bildningen.

När nu den nya tidens på antydd väg utbildade medvetande genomträngt folken, då först började medeltidens feodala samhällsskick att falla, och det tidevarf inträdde, som man med förfärande sanning kallat revolutionerande.

Hvad skall träda i dess ställe? Utan tvifvel ett samhälle, som närmare motsvarar kristendomens föreskrifter för mensklig samlefnad, dess lära om alla människors likhet inför Gud och allmänna brödraskap. Skulle vi försaka detta hopp, så skulle vi tänka ringa om det inflytande kristendomen under tvenne årtusenden utöfvat.

Hvad vinning har Humaniteten haft af de fyra sistförflutna århundradenas vaxlingar och ansträngningar? Har väl dess betydelse derunder blifvit rikare?

Hvem tvekar härpå? Att vetenskap och konst, att familj, samhälle, stat, verldshistorie icke äro af ondo, icke ens blott likgiltiga ting, hvilka människan på sin väg till himmeln har att fördraga, utan att de äro upphöjda föremål för hennes allvarligaste sträfvanden; att familjekärlek, medborgerlig verksamhet, patriotism, allmän människokärlek, forskning i hvarje föremål för menskligt vetande, njutning af det sköna i konsten och naturen är människans heliga oförytterliga rätt och pligt – med ett ord, att människan redan på jorden eger en bestämmelse, bestämmelsen att vara verksam för Forsynens råd till människosläktets fullkomnande – detta utgör den utveckling Humanitetens betydelse vunnit under fortgången af Nyare Tidens historie. Detta medvetande egde Medeltiden icke.

Hvad deremot Medeltiden egde: öfvertygelsen, att endast ånger och tro ger nåd hos Gud, att endast ett ödmjukt sinnes förtröstan ger kraft till det Goda, detta bör vår tid bibehålla i troget arf. Allt det ofvan nämnda ger Humaniteten dess bestämda innehåll, men det ödmjuka förtröstansfulla sinnelaget ger densamma dess sanna form, stämplar den till, hvad den är. Om sin menskliga bestämmelse kan människan icke tänka nog högt, om sin förmåga att fylla densamma icke nog ödmjukt.

Häri torde man kunna söka samtidsbildningens största brist. Reformationen har icke förmått bevara åt sina bekännare bevara detta Gode. Kristendomens bekännare i medeltiden, likasom ännu den rättrognas Katoliken, ödmjukade sig inför kyrkan och på dess bud. Men Kristendomen fordrar en frivillig bekännelse. Reformationen åter i dess fortgång satte statsmakten i påfvens ställe, och bekännelsen förblef ännu ofri. Att detta förhållande i sin mon bidragit till den irreligiositet, som åtföljt 18:de århundradets och den närvarande tidens

rörelser, är obestridligt. Men på en annan sida ligger en afvikelse från kristendomen i sjelfva rörelsens natur.

Forntiden var historisk hedendom. Naturvetenskapen, afskild, som den varit, från det religiösa vetandet, är en annan naturvuxen hedendom. Båda hafva inträngt i det kristna medvetandet och samhällslifvet. Det är hedendomens historiska försoning, som under den sistberörda tidsperioden försiggått, och som ännu försiggår. Mycket måste då också ännu återstå oförsonadt. I afseende å detta böra vi näst åberopandet af de många tidens tecken, som tala om ett återvaknad religiöst behof, använda den ödmjuka förtröstan, om hvilken nyss talats, öfvertygade, att i Guds skapelse de stridigaste elementer samverka för dess ändamål. 10

M(ina) D(amer) o(ch) H(errar). Ämnet är öfverrikt. Ty huru skulle sann bildning för oss vara annat, än hvad människoslågtets årtusenden långa bildningsprocess lemnat oss i arf; huru som mensklighet annat, än hvad Försynen under dessa årtusenden låtit menskligheten tillkämpa sig för sitt fullkommande.

Dock, såsom man sannt säger, att föreställningen om Gud icke af den skarpsinnigaste tanke kan uttömmas och likväl kan af barnet fattas vid modrens enkla lärdomar, så kan äfven humaniteten, ehuru betydelsirik den är, finnas lika sann vid bondens ringa insigt och enkla förstånd som vid den lärdes omfattande vetande och skarpsinnighet, framträda lika sann i tiggarens handlingssätt som i monarkens. 20

I hvarje samhällsställning, tillhörande hvilketdera könet som helst, kan människan öfva familjelifvets stilla dygder, verka i sitt kall och efter sin förmåga för samhällets lycka, ådagalägga patriotism, bevisa allmän människokärlek, förkofra sin insigt i tingens allmänna ordning, höja sin själ vid åskådandet af naturens och konstens skönhet och vid ädeltsinnade medmänniskors ord och handlingar – samt genom allt detta arbeta för mensklighetens gemensama mål, för dess förädling och fullkommande, för ett Guds rikes tillväxt på jorden. Historien antecknar härpå, hvad hon kan. Men människans handlingar äro icke förlorade, om hennes namn af efterlevande glömmes. Den ädla handlingen fortkefver i sina verkningar, i dessa efterlevandes eget lif, i historien såsom levande verklighet. Men sitt sanna värde, sin karft att fortleva, erhöi den af det sinnelag, med hvilket den utfördes, af den ödmjukhet och förtröstan, om hvilken vi talat. Endast den aktning för medmänniskors öfvertygelser och handlingar, som utgår ur ett sådant sinnelag, förtjenar kallas human. Och allt deltagande för allmänt menskliga intressen, som utgår ur ett sådant sinnelag, hvarje äfv(en) det ringaste sträfvande, som innebär medvetandet af en högre verldsordning, bör erkännas vara en yttring af den sanna Humaniteten. 30 40

107 J. V. SNELLMAN – F. CYGNÆUS 13. VI 1851 HUB, Coll. 41

Broder C(ygnæus)! 50

Jag nödgas föranleda en ransakning i Skolan. Min arma gosse, Calle, har jemte det han gjort mig annan svårare sorg, mig ovetande i en följd af flera dagar varit frånvarande från Skolan. Han har dervid haft till sällskap en Lindstedt, en Bäckström (?) och andra; och torde dylik desertion varit allmännare. Låt honom veta om hans stora skuld